

УДК 341:339.543.2(8=134)

**РОЗВИТОК ЛАТИНОАМЕРИКАНСЬКИХ
МИТНИХ СОЮЗІВ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ**

**DEVELOPMENT OF LATIN AMERICAN
CUSTOMS UNION AT THE PRESENT STAGE**

Смолій А.В.,

*аспірант кафедри міжнародного права
Інституту міжнародних відносин*

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Стаття присвячена висвітленню розвитку латиноамериканських митних союзів, їхній ролі в міжнародно-правових процесах. Проаналізовано діяльність основних митних союзів регіону. Висвітлені думки провідних учених у цій галузі. Автор акцентує увагу на важливості цього регіону в розвитку митних союзів.

Ключові слова: митні союзи, міжнародно-правовий, інтеграція, країни-учасниці, правові акти.

Статья посвящена освещению развития латиноамериканских таможенных союзов, их роли в международно-правовых процессах. Проанализирована деятельность основных таможенных союзов региона. Освещены мнения ведущих ученых в этой области. Автор акцентирует внимание на важности этого региона в развитии таможенных союзов.

Ключевые слова: таможенные союзы, международно-правовой, интеграция, страны-участницы, правовые акты.

The article is devoted to coverage of Latin American customs unions, their role in the international legal process. The activity of the basic customs unions in the region. Highlights the views of leading scientists in the field. The author emphasizes the importance of this region in the development of customs unions.

Key words: customs unions, international law, integration, member states, legal acts.

Постановка проблеми. Сьогодні є дуже актуальним процес дослідження правового статусу митних союзів на теренах Латинської Америки, їх розвиток та вплив на міжнародне право. Важливим у дослідженні є визначення латиноамериканських митних союзів у світі, їх значення та вплив на міжнародно-правові процеси на сучасному етапі розвитку міждержавних відносин.

Стан дослідження. На сучасному етапі розвитку науки доволі значна кількість науковців розглядала розвиток митних союзів у цьому регіоні, серед них – вітчизняні та зарубіжні вчені, такі як А.Я. Капустін, Л. Дюран, Д. Джос, І. Бондарєв, К. Кудрявцева та інші. Проте на сучасному етапі кількість праць, які стосуються латиноамериканських митних союзів, – обмежена і потребує доопрацювання. Роботи даних

науковців, безумовно, є важливими як для розуміння, так і для продовження дослідження теми митних союзів у Південній Америці.

Мета статті – висвітлення розвитку латиноамериканських митних союзів, їхньої ролі в міжнародно-правових процесах.

Виклад основного матеріалу. Поряд із країнами-членами Європейського союзу в напрямку регіональної економічної інтеграції активно просуваються і країни Латинської Америки.

Як зазначає А.Я. Капустін, у латиноамериканській юридичній та економічній літературі поняття економічної інтеграції, як правило, ототожнюється з конкретними формами її здійснення [1]. Так, відомий мексиканський юрист-міжнародник С. Сепульведа визначає економічну інтеграцію як «регіональну координацію, або комбінацію економік усіх членів групи, що поступово формує більш згуртовану єдність».

Більш ясні терміни для даного визначення вживає костариканський економіст Е. Ліза, який пише, що економічна інтеграція – це «процес, у ході якого кілька країн створюють між собою економічний простір; іншими словами, країни, які беруть участь у процесі інтеграції, погоджуються на усунення у взаємній торгівлі різних перешкод». Даний простір, згідно з уявленнями зазначеного латиноамериканського економіста, проходить п'ять етапів розвитку: зону вільної торгівлі, митний союз, спільний ринок, економічний союз і повну інтеграцію, або економічне співтовариство [2].

Для правильної оцінки сутності економічної інтеграції країн Латинської Америки слід мати на увазі, що її розвиток «характеризується дією двох протилежних тенденцій: з одного боку, посилюється проникнення в інтеграційні блоки іноземних монополій, з іншого, – загострюється боротьба в регіоні за економічну самостійність» [2].

Для країн Латинської Америки, як і для більшості інших країн, що розвиваються, характерний однобокий розвиток економіки, повністю залежної від коливань світового капіталістичного ринку.

Найбільш перспективним інтеграційним угрупованням у Південній Америці в даний час є МЕРКОСУР. Він поступово перетворюється в ядро інтеграційних процесів у регіоні, реально сприяючи його становленню як одного з важливих центрів міжнародного економічного і політичного впливу.

На початку 1960-х років у Південній Америці планувалося створення «зони вільної торгівлі», а потім – утворення Центральноамериканського спільного ринку – ЦАОР. Однак політична та економічна кризи не дозволили реалізувати ці плани [3].

Незважаючи на це, на початку 1990-х років значена ідея латиноамериканської інтеграції почала реалізовуватися. На підставі Угоди, підписаної 26 березня 1991 року в Асунсьйоні (Парагвай) президентами чотирьох країн – Аргентини, Бразилії, Парагваю і Уругваю (Асунсьйонський договір), був створений МЕРКОСУР. Асунсьйонський договір

передбачає використання певних інструментів економічної політики для досягнення інтеграції, починаючи з її початкового етапу і закінчуючи вищими ступенями економічного союзу [4].

Зазначений договір формулював як основну мету створення загального ринку в рамках території країн-учасниць із вільним переміщенням у його межах коштів виробництва, товарів і послуг, якого можна досягти за допомогою вирішення наступних завдань: а) сприяти більш конкурентоспроможній інтеграції економік чотирьох країн у світове господарство; б) сприяти ефективному використанню «ефекту масштабу» і підвищенню продуктивності національних економік; в) стимулювати за допомогою відкриття економік чотирьох держав зростання товарообміну з третіми країнами і зробити регіон більш привабливим для іноземних інвестицій; г) сприяти розвитку та надавати підтримку діяльності приватного сектора як основного мотора інтеграційного процесу.

Вступ у силу Асунсьйонського договору запустив процес формування Зони вільної торгівлі, завершити який передбачалося до кінця 1994 року. Програма торговельної лібералізації включала, крім початкового 47%-го скорочення, щоквартальне зниження на 7% митних тарифів на товари, що циркулюють усередині зони.

Наслідком Асунсьйонського Договору стало підписання в 1994 році країнами-учасниками МЕРКОСУР протоколу Оуро Прето про створення Спільного ринку, який став певним кроком на шляху подальшої інтеграції [5].

Поєднання всередині даного інтеграційного об'єднання принципів політичного й економічного характеру, в т. ч. протекціонізму і лібералізму, призводить до чіткого розуміння того, що в сучасних економічних умовах МЕРКОСУР, як важливе інтеграційне об'єднання, може розглядатися в якості наукової інтеграційної моделі особливого роду, вивчення якого – можливість для подальшого розширення і зближення світових економік між собою. Країни-члени МЕРКОСУР визначають участь у цьому інтеграційному об'єднанні в якості пріоритету своєї зовнішньої політики.

Разом із тим, незважаючи на те, що відбувається розширення блоку і прагнення його держав до єдності, МЕРКОСУР стикається з безліччю проблем, що перешкоджають повнокровним інтеграції. В інтеграційних процесах у рамках МЕРКОСУР посилюються негативні тенденції: зниження профілю об'єднання на тлі світової фінансової кризи, частковий перехід політичної складової співробітництва у ведення УНАСУР, вихід інтересів Бразилії за регіональні рамки, падіння темпів економічного зростання в країнах-членах блоку (в першу чергу, в Аргентині), посилення протекціоністських тенденцій на тлі гострих торгових розбіжностей. Приєднання Венесуели (2013 р.), яка також відчуває в даний момент гостру політичну та економічну кризу, також поки що не сприяло зміцненню позицій МЕРКОСУР. Дата проведення чергового

саміту Спільного ринку до сих пір не визначена венеуельським головуванням.

МЕРКОСУР не має наднаціональних структур. Його вищим керівним органом є Рада загального ринку (СОР) в складі міністрів закордонних справ і економіки. Рішення СОР затверджуються на самітах МЕРКОСУР, що проводяться по завершенні чергового головування 2 рази на рік. Розширюється координація позицій країн-членів МЕРКОСУР у політичних питаннях. З 1996 року діє Зовнішньополітичний координаційно-консультативний форум МЕРКОСУР, який складається з п'яти повноправних і семи асоційованих членів блоку. У практику МЕРКОСУР ввійшло прийняття спільних політичних заяв із найбільш важливих міжнародних проблем. МЕРКОСУР встановлює контакти з іншими інтеграційними об'єднаннями та окремими країнами. У 1995 році укладено рамкову угоду про співпрацю з ЄС (у 2010 році після шестирічної паузи відновлені переговори за Договором про партнерство МЕРКОСУР і ЄС). У 2004 році вступила в силу рамкова угода з Андським співтовариством. У 2006 році підписано угоду про економічну взаємодоповнюваність із Кубою. Розвиваються контакти з Австралією, Новою Зеландією, Китаєм, Японією, арабськими країнами. З Індією, Пакистаном, ПАР, Єгиптом і Радою економічного розвитку країн Перської затоки підписані угоди, спрямовані на лібералізацію торгівлі [6].

У 2007 році підписано угоду про вільну торгівлю з Ізраїлем. Перші контакти Росії з МЕРКОСУР встановлені в 2000 р. Був підписаний Меморандум про взаєморозуміння щодо створення механізму політичного діалогу і співробітництва між Росією і МЕРКОСУР. Опрацьовується можливість укладення Меморандуму про співробітництво між МЕРКОСУР і Митним союзом, що охоплює, зокрема, такі сфери, як торгівля та інвестиції, енергетика, науковий і технологічний розвиток, фінанси, транспорт, зв'язок, сільське господарство, туризм, інформаційно-комунікаційні технології.

Покладаючись на хороші результати (в порівнянні з іншими інтеграційними угрупованнями), МЕРКОСУР схильний до тих же проблем, які сповільнюють усі інтеграційні об'єднання «третього світу». Можна виділити різноманітність рівня розвитку країн-учасниць і низькі темпи економічного зростання окремих членів. У рамках МЕРКОСУР під час створення єдиних умов промислової конкуренції спочатку більш слабкі країни – Болівія, Парагвай і Уругвай – відчувають себе в ролі підлеглих. Тому збережені виключення з правил лібералізації торгівлі.

Із правової точки зору цікавим видається твердження про те, що в країнах Південного конуса відсутня однаковість у визнанні примату того чи іншого законодавства (національного, нормативних правових актів МЕРКОСУР або міжнародного) [6]. Так, Конституція Аргентини визнає «верховенство міжнародного права над національним» і дозволяє «укладати угоди про інтеграцію з делегуванням

повноважень наднаціональним органам влади». У Парагваї укладені належним чином міжнародні договори стають невід'ємною частиною національного законодавства. Що стосується Бразилії та Уругваю, в них міжнародні договори не превалюють над національним правом. Обмеження законодавчими актами країн-членів не дозволили розвинути повноцінній системі «союзного права» МЕРКОСУР, що змусило партнерів з інтеграції вишукувати можливості створення гнучкої загальної законодавчої системи, яка враховує дані особливості.

На початковому етапі діяльності МЕРКОСУР спостерігалися труднощі не тільки із застосуванням підписаних спільно документів (із причини, зазначеної вище), але навіть з їх вступом у силу. Протоколом Кричу-Прету була розроблена схема інкорпорування загальномеркусоровських норм у національні законодавчі системи. Однак цей механізм не розв'язував проблеми «зависання» тієї чи іншої норми в процесі вступу в силу, якщо вона не була ратифікована однією з країн-учасниць. Справа в тому, що Протокол не передбачав єдиного способу їх інкорпорування всіма державами, і кожна з них обирала свій власний спосіб, які сильно відрізнялися між собою за часом і процедурою реалізації.

На саміті в Бразилії (грудень 2002 р.) була зроблена спроба вдосконалити цей механізм. Зокрема, створено систему так званого «карантину» для тих проектів спільних документів, які знаходяться в процесі адаптації на національному рівні, до того моменту, коли будуть зняті всі перешкоди для їх прийняття всіма партнерами з інтеграції. Також введено зобов'язання повного включення тексту спільного документу в текст відповідної національної норми. Це зняло непорозуміння, пов'язані з частковим внесенням текстів резолюцій у національні законодавчі акти або простими посиланнями на них, що раніше призводило до їх неповного і/або необов'язкового виконання. Більш того, резолюція зобов'язала країни-члени призначити тільки один орган, відповідальний за адаптацію документів МЕРКОСУР до національних норм, з метою мінімізації внутрішньодержавних бюрократичних процедур.

У 2004 році держави-партнери МЕРКОСУР підписалися під зобов'язанням, що «норми МЕРКОСУР, які пройшли всі процедури інкорпорування в національні законодавства держав-членів, скасовують, починаючи з дати їх вступу в силу, дії, що суперечать їх національним нормам». Однак це стосується лише документів, для яких не потрібна ратифікація з боку національних парламентів [7].

У контексті викладеного вище доречним буде вказати на проблему МЕРКОСУР, пов'язану зі вступом в силу підписаних домовленостей. За даними експертів ЕКЛАК (Економічна комісія ООН для Латинської Америки і Карибського басейну) близько 60% прийнятих спільно норм і резолюцій до сих пір не ратифіковано парламентами країн-

учасниць, не проведена їх адаптація до національних законодавств, що є серйозною перешкодою на шляху поглиблення процесу інтеграції [8].

Крім викладених вище, на шляху створення СЕП в рамках МЕРКОСУР стоять й інші проблеми, які тісно пов'язані між собою або впливають з правових проблем.

Наприклад, серйозною перешкодою для вільної торгівлі всередині МЕРКОСУР є антидемпінгові заходи. Їх використання, як і раніше, офіційно не регламентується, йде процес вироблення спільного документа, що формує політику МЕРКОСУР у галузі конкуренції, в текст якого передбачається внести положення про антидемпінг.

Крім того, поступово південноамериканські держави починають приділяти більш пильну увагу торгівлі послугами. У грудні 2005 р. вступив у силу підписаний в 1997 р. Протокол Монтевідео, що визначає схему лібералізації торгівлі в даній сфері протягом 10 років. Прийняті в документі зобов'язання схожі з положеннями Генеральної угоди про торгівлю послугами – ГАТС. Однак у Протокол не включені державні послуги, що надаються на комерційній основі. Крім того, його дія зараз не поширюється на Парагвай, який поки не адаптував його до норм внутрішнього права.

Серйозною перешкодою на шляху створення СЕП МЕРКОСУР є і проблема протиріччя практичних заходів, необхідних для застосування в МЕРКОСУР, основоположних документів МЕРКОСУР. Наприклад, істотне вилучення із Зони вільної торгівлі МЕРКОСУР представляють заходи тарифного та нетарифного протекціонізму, а саме періодичне застосування країнами-членами блоку так званих гарантій або односторонніх інструментів, що забезпечують захист національних виробників від загрози надмірного імпорту тих чи інших видів продукції, що конкурують із національним виробництвом. Однак, незважаючи на протиріччя зазначених заходів основоположних документів МЕРКОСУР, у практиці угруповання були приклади їх позитивного впливу, коли введенням захисних заходів вдавалося «загасити» комерційні конфлікти, число яких особливо зросло в період фінансових криз.

Загально визнано, що за розмірами й економічним потенціалом МЕРКОСУР є другим (після ЄС) митним союзом і третьою (після ЄС і Північноамериканської зони вільної торгівлі) зоною вільної торгівлі [8].

За підсумками саміту глав держав-членів МЕРКОСУР 3 серпня 2010 року було прийнято єдиний митний кодекс Південноамериканського спільного ринку (МЕРКОСУР). Прийнятий єдиний митний кодекс об'єднання, який повністю вступив в силу в 2012 році, повинен перетворити найбільший торгово-економічний блок регіону в митний союз. Він покликаний прискорити пересування товарів і скоротити вартість перевезень вантажів.

Про необхідність єдиного митного кодексу говорилося ще з часів підписання в 1991 році Асунсьонського договору, який ознаменував народжен-

ня митного союзу, а також прийняття в 1994 році «Протоколу Оуру-Прету», який заклав юридичні основи Південноамериканського спільного ринку. І ось через багато років ця подія нарешті відбулася.

Як відзначають аналітики, створення єдиного митного кодексу було обумовлено не тільки бажанням самих учасників, а й вимогами третіх сторін, зацікавлених у побудові торгових відносин з МЕРКОСУР, наприклад, Європейського союзу. Без загальних критеріїв не представляється можливим забезпечити збалансованість товарообороту й уникнути ситуації, за якої сильніші торгові партнери мають переваги над слабшими.

На пленарному засіданні ради Спільного ринку на рівні глав зовнішньополітичних відомств і міністрів економік, що передувало саміту президентів, були підписані документи про скасування подвійного справляння єдиного зовнішнього митного тарифу і вироблення механізму розподілу митних надходжень у рамках МЕРКОСУР.

Зараз із товару, виробленого за межами МЕРКОСУР і ввезеного в одну з країн об'єднання, на митниці стягується зовнішній митний тариф, який оплачується знову, якщо продукція ще раз перетинає кордон і надходить на територію іншої держави блоку. Тепер зі скасуванням подвійного оподаткування подібна ситуація почала змінюватися з 2012 року [8].

Достатньо великим інтеграційним угрупованням із досить високим рівнем ефективності функціонування, яке створене регіональним торговим партнером у сучасній економіці, є Північноамериканська асоціація вільної торгівлі – НАФТА, яка розпочала свою діяльність 1 січня 1994 року. Сюди входять такі країни, як США, Канада, Мексика. На сучасному етапі розвитку НАФТА відбувається поступова ліквідація тарифних бар'єрів. Створюються умови для вільного руху не тільки товарів, але й послуг, капіталів, професійно підготовленої робочої сили, здійснення без перешкод прямого іноземного інвестування. У рамках НАФТА передбачені заходи для лібералізації руху товарів, послуг і капіталів через кордони, що розділяють три країни. Майже всі торгові й інвестиційні бар'єри повинні бути зняті протягом наступних 5 років. Створюються умови для прийняття цими трьома країнами аналогічних законів у галузі охорони навколишнього середовища, а також трудового законодавства. Між США і Канадою такі міри вже здійснені, і тепер мова йде про прийняття їх Мексикою [9].

Висновки. Таким чином, бачимо, що в латиноамериканському регіоні за прикладом інших регіональних утворень створюються митні союзи, об'єднання держав навколо однієї мети – якісно нового рівня торгівлі. Для цього необхідно створити відповідні міжнародні органи, які базуються на міжнародному праві. На даному етапі розвитку ми бачимо активну взаємодію латиноамериканських держав, створення умов задля інтеграційних процесів, напрацювання законодавчої бази як у внутрішньому, так і в зовнішньому законодавстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Капустин А.Я. Международно-правовые проблемы латиноамериканской интеграции / А.Я. Капустин. – М. : УДН, 1986.
2. Межгосударственные отношения в Латинской Америке / отв. редактор А.Н. Глинкин. – М. : Наука, 1977.
3. Ковалев А.А. Международное экономическое право и правовое регулирование международной экономической деятельности. – М. : Изд-во «Научная книга», 2007.
4. Патригнани Р.А. МЕРКОСУР – Россия: развитие отношений в геополитическом и экономическом измерении : дис. ... к.п.н. / Р.А. Патригнани. – М., 2007.
5. Duran L., Jose, J. Meneses y R. Maldonado Reducirlaincertidumbrejuridica,undesafiodelaintegracionsubregionalen America Latina y el Caribe. CEPAL. Boletín FAL, № 235, Santiagode Chile, 2006.
6. Tratadoparalaconstituciondeun Mercadocomunentre la Republica Argentina, la Republica Federativa del Brasil, la Republica del Paraguay y la Republica Oriental del Uruguay, Asuncion, 2011.
7. Кудрявцева Е.Ю. Экономическая интеграция стран МЕРКОСУР в системе мирохозяйственных отношений : дис. ... к.э.н. / Е.Ю. Кудрявцева. – М., 2008.
8. Бондарев И.И. Современные тенденции развития интеграционных объединений (на примере МЕРКОСУР) / И.И. Бондарев // Молодой ученый. – 2014. – № 17. – С. 243–245.
9. Передерій О.С. Міжнародні економічні відносини / О.С. Передерій. – К. : Знання, 2008. – 264 с.